

הרשימה הפסיכולוגית.

יהודה שטיינברג (1863—1908).

יהודה שטיינברג נולד בשנת 1863 בעירה ליפקאני אשר בביסאראביה. אביו, חסיד סאדיגור' קנאי ונלהב, הנכו על התורה והחסידות. הנער יהודה לבש מעיל ארוך, ופאותיו היו ארוכות ומסולסלות. אולם עולמו הקטן היה מלא יופי ופיוט. בית אביו עמד מחוץ להעירה, על שפת הנהר „פרוט השוקט והיפה, החוצה לו דרכו באדמה הרכה והשחורה שבין הרי ביסאראביה ורומיניה“⁽¹⁾. והנער החולם היה מבלה כמה שעות על חוף הנהר, בהקשיבו „להמית-הדממה של גליו העליונים, הנשאים בחשק ובכטחה למרחק לא-נודע להם, ונפשו הרכה וההומיה נשאת גם היא למרחק-היופי“⁽²⁾. גם בבית-המדרש מצא יהודה עונג רב באגדות התלמוד ובספורי-הפלאות של החסידים, שמסרם לנו אחרי כן בכשרון הומרי דק. כבן עשרים נשא לו שטיינברג אשה רומיניה, ובאמרו להשתקע בארץ זו פתח חנות של מכולת באחד הכפרים המוקפים מראות-הטבע יפים, שעוררו בו רגש השירה. שם החל שטיינברג לעסוק ב„השכלה“ ועשה בה חיל, אולם מסתרו היך ודל, וכעבור שתי שנים אחרי נשואיו הוכרה, כגר, לעזוב את רומיניה בידיים ריקות. אז שב לעיר-מולדתו ליפקאני והיה למורה עברית, אלא שאביו הקנאי הרבה להציק לו ואלצו לעבור בשנת 1889 להעירה הסמוכה ידינצי. שם הרבה שטיינברג להגות בספרות העברית בהתפרנסו בדוחק מהמלמדות, ורוחו נשאו להיות

(1) „יהודה שטיינברג, חייו ויצירותיו“, מאמר ביאוגראפי מאת י. פיכטמן, נדפס מראש „כל כתבי יהודה שטיינברג“. (2) שם.

הנסיגות הספרותיים הראשונים. על המוקד את מחברתו, "ניב שפתים" – מעין תורת הספרות העברית – ואת הדראמה, "הסומה". ערך ספרותי ידוע ישנו רק לקובץ משליו "בעיר וביער", שיצא בעת ההיא לאיר בשני חלקים על ידי "תושיה". בהמשלים המקוריים הללו צפונים כמה רמזים פוליטיים וחברתיים, אלא שאינם סאטיריים למדי כדי "בעיר וביער". לשעשע גם את "הילדים הגדולים", כמשלי יל"ג.

בשנת תרנ"ז בא שטיינברג להעירה הביסאראבית ל"אזו בה", ושם הוטב קצת מצבו החמרי בתור מורה לילדי העשירים.

"הוא דר עם משפחתו בבית קטן, רומה כמעט לבית-אָרְיִים, אך ששט ונקי. על הקרקע ועל רהיטי החדרים היו פרושים טרברדי-צמר צבעונים בטעם בני-הכפר הביסאראבים... הכל מסביב היו לו פנים אידיליות. בחצרו של שטיינברג הייתם יכולים לראות פרה גדולה וחומט (1) עם זוג עגלות מנדולות; פה ושם היו מטילים להם בשלוחה תרנגולות זאוזים עם אפרוחיהם, שהיתה להם דריסת הרגל גם בבית לעתים לא רחוקות. מאחורי הבית היה גן עצים וירקות, ששטיינברג היה מטַעֵל בו בחבה יתרה. על גג הסוף בנו להן החסידות קן מימים ימימה, ושטיינברג היה אוהב להביט במשך שעות שלמות איך הן בונות את הקן ולהקשיב לקרקרן היבש, שמח כילד על כל "חכמה" שהיה מגלה בשיחותיהן ומבאר בבדיחותו הרגילה על מה ומה אין שלום בחיי הזוג... (2)

שטיינברג, המלא עוד תום ושמחת העלומים, סבל כבר בעת ההיא ממחלת-קִיבָה קשה, העתידה לקרב את מיתתו, אלא שהיא לא מנעה אותו מלעסוק בחריצות בעבודתו הספרותית. ספוריו לקטנים ולגדולים מלאו אז את כל עתונו. הנה אתה הגובלית "קדיש יתום". הפסיכולוגיות המשובחות של שטיינברג – "קדיש יתום". מורה צעיר אחד נחפו לשוב לעיר-מולדתו, כי אחיו הצעיר הודיעהו שאביהם נוטה למות. והוא יושב בעגלה ומרהרר:

מי יודע? שמא... לבו מתחיל דוסק דפיקות תכופות. הוא אינו יכול לנמור את מחשבתו. הוא מסיח את דעתו בכונה וחושב על אדות העגלה, שהוא יושב בה, על דבר כתפי העגלון הרחבות יותר מן המדה, על אילן נאה וניר נאה.

ושם – יודע היא, ששם רנים אותו לכף תיגה; מאשימים אותו בהתרשלות. וכי התרשל באסת? כלום בו האשם, אם במשך שלשת הימים, מיום שהגיע לו המכתב, שגש במעצוריהם כל-כך הרבה, שלא יכול לשערם מראש בשום אופן?

כלום יכול היה לנסוע קודם שאסף את שכר ההוראה, שהיה מניע לו מאבית תלמידיו? וכלום הוא אשם בדבר, שנקרעו פתאם מעליו באופן מגונה, עד שצריך היה להתעכב ליום תמים ולתקנם?

כלום יכול היה ללכת רגלי? אי שמא צריך היה לתת לעגלון את כל צרור כספו? וכלום בו האשם במה שהתקדרו השמים והעגלון חשיש לנסוע שמא יעצרהו מטר-סותף בדרך? שם אין רוצים לדעת כל זה. שם מאשימים אותו, כדרכם תמיד.

וכשבתו בסוף בסנת העגלה, שקוע בהרהורי לבו, עולים על זכרוננו חיי שנות ילדותו בבית אבותיו.

רוגז ודאבה היא סנת חלקו. מעולם לא זכה שם לפנים שוחקות. רצון הוריו היה שתנגד תמיד לרצונו, כאילו היו סבינים למסרע את מחשבותיו, שאיפותיו ונשיות לבו לפרטי פרטיהן והיו סודרזים ומתכונים לבטלן. תמיד היו הכל נוערים בו בניספה. אהיותיו היו

סתקוטנות בו. כשאביו או אמו היו רוצים לצוות עליו שיעשה איזה מעשה, סיד היו מתחילים בתביעה, בתלונה ומצד השלילה: "מפני מה אינך הולך אל החדר? וכי לא התפללת עדיין? קנית בשבילך—מפני מה אינך נותן גם לאחיך?"
 —מפני מה?—מפני מה לא?—ונפשו היתה לפרקים פְּלָה ומשתוקקת לשמוע סקודה ישרה, בלי שאלות עיקצות ותלונות שורדות. אילו היה שומע סקודה כזו, היה סוכן ומוזמן למלאות חכף את רצונם, אפילו אם היתה הסקודה קצת נגד רצונו.

מתחלה חשב, שכך דרכם של כל ההורים לגעור ולשלוט בעריצות בבניהם הם ולהראות סמני חבה וקרבת-דעת לבני שכניהם ומכריהם, להחליק את לחייהם ולהניד שבתם בפניהם; אבל כשגדל אחיו, הצעיר ממנו בשתי שנים, ראה שאליו מתיחסים ההורים באופן אחר לגמרי. זדונותיו נחשבות כזכיות, ומעשי מפשותו כחכמות נפלאות. והוא "בא לידי מסקנא, שאיזו סבה נעלמה ממנו יש לאבותיו לשנוא אותו ולכבד את אחיו על פניו". הרי הם נכשלים שניהם, לכאורה, בעברות משותפות, ואחיו, היודע להחניף, להתנצל ולהכנע—יצא נקי, בעוד שהוא, הישר והתמים, שתוכו כברו—נוף ונענש. כשגנבו יחד, למשל,

איזו סמטבעות-השמירה, שאסף אבא משל צדיקי עולם כדי לעשות מהם, כוסו של אליהו ללילות פסח, כלום הוא היה המתחיל? הרי אחיו התחיל, והוא רק נתן את עצמו, ששוב לקנות במחירם, גרמטיקה של בלוישטיין". וכשהוציא אחיו את שאר המטבעות על מסתקים וקנרות, לא סחה בידו וגם לא נמנע מלהשתתף עמו בדבר, אלא שהלו התרפס אחר-כך, כשנתגלה הדבר, ונכנע והבטיח על להבא, והוא לא נכנע ולא הבטיח. ובאמת-לאסתה: הכנעה זו והבטחה-בשה למה? דני שאני מכיר בנפשי, שעשיתי שלא כהוגן! חרטה היא דבר שבלב. אבל, הם אינם מבינים דברים אלו, הם אוהבים שירטום, שיחניפו להם, הם אוהבים הכנעה.

ואחר כך, כשנשתנו העתים לרעה, והוא החליט לנסוע לעיר אחרת כדי להשתכר כסף ולתמוך בהוריו—כלום צריך היה לגלות בונתו זו למפרע? והם האשימו אותו, שהוא "אבר מחולדל"⁽¹⁾ בבית, שאינו מצר בצרתם, שאינו מתכוון אלא להקניטם. והוא הרגיש, כי באמת לא מצאו בו הוריו מעולם שום קורת-רוח, מפני שלכם מסור כלו לאחיו הצעיר, החונף והשקרן, המשתדל תמיד לקחת לו את הבכורה. אפילו במכתב האחרון, שכתב לו אחיו, מורגשות כעין התנשאות והתכבדות: "הוא מזהירני ומזרזני, כאילו יודע הוא מראש, שאני אתרשל! הוא כאילו מרמו, שאין הענין קרוב בל-כך ללבי".

והוא מתחיל משרל את עצמו להסכים בלבו, שכל מה שחושדים בו—אמת היא: שאמנם אינו מצר בצרות הוריו, וכל אותו הצער, שהוא מצטער על שלא עלתה בידו עד עכשו לשלוח להם איזו תסיכה של סמון, הוא—לא במה שלא יכול להקל את עינים, אלא במה שלא עלתה בידו להשפיע עליהם את טובתו ולהפכם לניוונים מחסדיו, בשעה שהם שונאים אותו.

האמנם אין הוא מצר בצרתם?

זרם של דמעות מתפרץ מתוך עיניו. והוא אינו יודע, וגם סבריה את עצמו מלחקור אחרי שרשו של דבר: הדמעות הללו הנובעות—ועולות, העולות—ויורדות, מה פנתן? אם באות הן מתוך קנאה ועלבון, או מתוך חמלה ורחמים על הוריו?

(1) אבר התלוי ברשיון ובלתי מחובר כראוי לגוף.

רוצה היה באותו רגע, שיהיו אבותיו בריאים ועליונים ושיתעשרו פתאים, עד שלא תהא להם שום זכות על רחמים וחמלה.

רוצה היה באותו רגע, שיהא הוא חולה מסוכן, עוזב כאילו פנה בנכר ושיבואו אליו הוריו. ואז יתחזק על מנתו ויתן עליהם בקולו: „שובו בשלום אל ביתכם! אין לכם הזכות להסול עלי!“

ושוב קטים ונצבים לפניו חזיונות ועלילות מן השנים שעברו עליו: מלחמות... נזיפות... וכוחים... תוכחות בשל תפלה... גערות על קרקפתא (1) דלא מנחא תפלין...“

זוכר הוא, כי פעם אחת נלה את כל לבו לאביו: מגוחך הוא להתפלל על „מל ומטר“ בחורף, בשעה שהכל צריכים לשלג וכפור בשביל תקון הדרכים, ובכלל אין התפלה מתאימה לההשגה העליונה של האלהות. אולם תחת להשיב, לו דברים של מעם רצה אבא „לבטל את כל מענותיו על ידי מריטות-לחי, הכאות ומסירות ונזיפות, וגם על ידי הדרת-הנאה והעברת-נחלה“. ההורים שואפים תמיד לבטל את רצון הבנים, והם מביטים עליהם, כעל קנין וחפץ, שלא נברא אלא לשעשעם, להנאותם ולהרחיב את ממשלתם.“

בלבו מתעוררת שוב השאלה: מה נעשה כעת שמה? — אלא שבכל פעם נפסקת שאלה זו בראשיתה, ומחשבותיו מתבלבלות ועושות קפיצות משונות. ובתוך כך הוא בא העירה.

המבטים, ששולחים בו מכיריו הנפגשים ברחוב, מחזיקים את השערתו, שכבר אחר... כשנכנס לבית אבותיו, מצא את הכל יושבים לארץ. רק יום זה ומקצת יומו של סדר נשאר לו כדי להשלים עמם את ה„שבעה“.

הערה קלה ודקה מצד אחותו יריה היתה לו, כדי שידע על פיה שחושדים אותו, כי התכוון לדבר, שלא יצטרך לשבת הרבה על הארץ. אבל נוח היה לו לשמוע הערה נלויה זו של אחותו מלהרניש את חנופתו של אחיו: הוא מחבקו, מנשקו, מתיפח עליו, כהנרדל שבבית.“ רוצה הוא לקחת את הבכורה על ידי התרפסות ורמעות.“

ואמו מאשמת אותו בלי אסתלאית (2). היא מתחילה לדבר עמו קשות; אבל אחיו משתיק אותה בנערה של תחנונים, ממליץ עליו, שבודאי לא היה יכול לעשות אחרת. „מי בקש זאת מידו?... מי נתן לו רשות להמליץ עלי?“

מתוך איזו קטעים מדברי אמו הבין, שאכזבו העבירו מנחלה. ואחיו מעמיד, פנים של רהמנות ולוחש לו באזניו: „זקנים! כלום אינך יודע קשי-ערפם והניזום הנלוז?“

אדם קטן זה מתרפס וזוחל, גונב לבבות ויורש את הכל. סופו לרמות ולעשוק גם את אחותו. ואילו היה בלבו די אומץ באותה מדה שיש בו וחלנות, היה משים ידו על שכמי ואומר לי: צא מתוך ביתי! אין לך פה ולא כלום!“

ובאותה שעה רוצה היה לפתוח את פיו פעם אחת, להגיד לאמו, לאחותו ולאחיו, שהם תנפים, רמאים ומרומים ושכל תשבונותיהם הפעוטים אינם שוים בעיניו יותר מקליפת-השום. אבל השעה לא היתה מוכשרת לכך. והוא קם ופוסע לאורך החדר ומביט מבעד לחלון אל שמש-ערבים, ההולכת ושוקעת.“ ה„מנין“ נתאסף והתחיל מתפלל מנחה, ובטרם שגמר תפלתו עמד כבר אחיו על יד ה„עמוד“ העראי וחכה ל„קדיש“. ואז נורק בו הרהור: „בכל הוא שואף לבלוע חלק-זרים! וגם זה — בוחילה ובגנבה... כאילו לא היה לשום אדם חלק באבא חוץ ממנו.“

(1) גילגולת. (2) סגורסקא.

ובצעדו לאורך חדר אחת הנה ואחת הנה ובעברו על יד הפתח הפתוח לחדר השני, ראה שם את אמו ואת אחותו עומדות כפופות ועונות בכונה, אמן יהא שמיה רבא — אחר קרישו השני של האח... הן נראות כמסכימות! — הרדר בלבו.

דומה היה לו, שהגר הפקלים (1), הדולק אחרי נשמתו של הסת, משתטח ועולה בהברה ברורה; חתיכת הבר — שיורי התכריכים — שמונחת אצל כוס-המים, תלויה כמו בכונה. המתפללים עונים, אמן — יהא — שמיה — רבא — ושותקים. אין הדבר אצלם חוץ מגדר מה שצריך להיות.

והוא סתאמין להשקיש את הסערה, שהוא מרגיש אותה סתחוללת במעמקי נפשו, והוא ספיה את דעתו לדברים אחרים... אבל לשוא! הסערה הולכת ומתנברת. בכל אשר הוא סרים עיניו הרי זחלן זה מתלבט (2) לפניו סכוין, מצופצם, ככתם שחור. והכתם הזה משחיר את כל חללו של החדר.

השיץ הולך וניסר תפלת ערבית. ובלבו באה תאוה זרה להציל, לכבוש... והוא מטייל קצרות וארוכות, ומתכוין בפסיעותיו לקרוב אל העמוד כשיגמרו את, עלינו. והכתם השחור צופק כמו סארץ, משרכב (3) — וכבר הוא עומד על ידו של השיץ.

וזה עומד וזה עומד. והקהל שותק ושניהם שותקים...

קול רך, דק, תקני, ספוג בבכיה ורצון, בוקע מתוך אנחות ומפריע את הדומיה. והוא מתגלגל והולך... ומכריע... ומכניע...

יתגדל ויתקדש —

סוף המאורע לכל פרטיו עלה על לבו רק בנסעו בחזרה באותו הלילה. הוא ישב כפוף בעגלה וזכר, שכעין עשן עלה אז ובלבל את מוחו. על הקרקע התגלגל לעיניו איש צעיר בדמות אחיו, ודמו שותת (4) מחממו. נשמעו גם איזו צריחות משונות... ובידו היה כפיס-עץ, שאינו זוכר מהיכן בא לו.

—חשך, חשכת-מצרים! — מדבר העגלון בתלונה אל תוך חללו של האויר. — רק רצחנים מתחייבים בנפשם ונוסעים בחשך כזה!

האקמים. גבור הספור הזה נשתחרר מהחנך הישן ושאף להשכלה ולעמידה ברשות עצמו, כרוב הצעירים בימינו; והוא נבדל מהם רק בזה שהוא אסת-ניס (5), עדין-הרגש. מכאן בא הקרע הגדול בינו ובין בני משפחתו ומכיבתו. האמת שלו היא אסת-מית (6), ועל כן אינו מסוגל לשום פשרות, המעוררות בו גועל. הצביעות הנימוסית, המקובלת במשפחה ובחברה, זרה לרוחו, ואפילו את האמת שבלבו אינו יכול לנלות כשיש בה ריח של חנופה. ועל ידי זה הוא מטיל פרוד וחשדים בינו ובין אביו ואחיו, שאינם גרועים אולי מאחרים. אימתניסות ממין זה, שיש בה גם הנזמה חולנית קצת, מצויה כעת אצל צעירינו, המרבים לחדר את רגשותיהם במלחמות פנימיות ובנגודים חיצוניים שבאפני חייהם.

זקן חולה". ציור פסיכולוגי אחר, שיש בו מדקות ההרגשה המיוחדת לשיינברג, הוא, זקן חולה".

שני דעות יש בעיר בנוגע לשנותיו של נפת לי הזקן. כששואלים אותו אם הניע לשנת הששים, אינם שואלים אותו כהדיא (7), אלא שואלים אותו, אם זוכר הוא את

(1) הרועד. (2) נג ומתעמל. (3) כתרוב. (4) זכ. (5) деликатный. (6) באה מחוש היופי. (7) ספורי

"העפוש" 1) של שנת תר"ח; ואז הוא אינו לא מודה ולא כופר, אלא מניע על הדבר ביד והולך לו. וכששואלים את בנו על הדבר, הם מעמידים פני קשדנים על כל אותה השאלה — למה היא באה? ומתריצים ומתנים למסרע: "כלי עין-הרע" — ומוסיפים בחשאי: "הרבה — הרבה משישים!"

העולם מתיחס בחשדנות גם לדבריו וגם לדברי בניו בענין זה. אומרים, שכמה שהוא סחור, כך הם מוסיפים על האמת, אף על פי... שידוע נפתלי הזקן בעיר לאביר-הסן. סכל חמשת בניו הנשואים ושלושת התניו — קצתם אוכלים עדיין נקיים על שלחנו, והשאר יושבים בבתים אשר בחצרו המרוחת ובבתים שקנה בשבילם סמוך לביתו; עד שיושבי קרנות, כשהם רואים את ביתו של נפתלי, "הנמוך ומרוח" בין הבתים, "הצרים ונבוחים" של בניו — הם מבדחים ואומרים: "הנה התרנגולת על אפרוחיה!"

רובם של בניו — סיחורים ומוכרים על חשבון הזקן, וקצת מהם — על חשבונם שלהם זבכספו, ובטיחותו של הזקן. אלו ואלו נהנים ממנו עצה; ועל זה הוא סקפיד תמיד: צריכים הבנים, בין אלו ובין אלו, לקבל הרשאה מן הזקן על כל קניה ומכירה. והבנים אמנם לא הפסידו עוד בזה כלום, מפני שאם הפסידו — על אחריות הזקן הפסידו. לא חפץ נפתלי שעצתו תביא היזק לבניו.

עין זקן, ששרשיו חזקים וענפיו מרובים — אומרים עליו בעיר. והוא באמת לבניו כשרש לענפים. זן אותם בלחו, במוחו, בדעותיו, ברצונו. לא נועז אחר סבניו אפילו לשכור סלמר לילדיו קודם שבאה עליו הסכמת הזקן.

כשחלה הזקן, עמדו הבנים כמעט בתמידות סביב למטתו והצטערו. יותר מהם הצטערו הילדים: הנכדות לא יצאו מקושטות ולא בקרו חתונות, שמא ינדע לזקן; והנכדים לא יכלו למלאות פיהם צחוק, שמא יקפיד סבא. ענן של טרה-שחורה ירד על הבית, על החצר, והכביד על הכל...

אסור היה על הילדים לדבר בקול רם, שמא יקפיד הזקן. הקטנים, שלא הבינו זאת, הרגישו בדבר על-ידי הצביטות בבשרם, שחלקו להם אמותיהם בסוד... חפצים היו הקטנים בלב שלם, שישוב סבא לבריאותו, ובלבד שיסתלקו העננים מעל הבית.

מביט הזקן על ענפיו וענפי ענפיו ועל כל אותו "האנוש" הרוכש סביב למטתו במעיט שיחה, בבובד-ראש, בדרך-ארץ — ונהנה. סבלן הוא אצלם. הוא רק אז אינו יכול לסבול, בשאחד מהם — וביחוד, מן החתנים — יושב לו ואוכל בחדר זה מה שהוא אוכל, קבע או ארעי, מפני שבימים אלו סר ממנו התיאבון לאכילה לנמרי. סתרגז הוא ואינו יכול להבין, כיצד בני-אדם קובעים מקום ואוכלים, ומקשקשים בשניהם בחינת-כחמה על האבוס. תיתי להם לבנים, שעמדו על הדבר, והם סתרהקים ממנו בשעות אכילה בריחוק האפשרי.

וגם עכשו הכל נעשה על-פי סקודתו ועל דעתו. שוכב הוא על מטתו, פוקד ומצוה בכל מה שנוגע לעניני מסחר, בין אלו של בניו ובין שלו.

לפעמים פחד המות מרגיזו, ואז אינו חפץ לדעת בשום ענין ועסק שבעולם. דומה עליו, שכל העולם סלא בקבוקים של האפופיקה, חתולים, תחבשות ומסים, כגון אלו שעל שלחנו, וכל באי עולם עפוקים רק בענין אחד — להוסיף חיים על שנת נפתלי הזקן.

והבנים אינם עפוקים באמת אלא בענין אחד: באיזה מן הדוקטורים יבחרו למחר? לאיזו שעה צריכים להחליף את התחבושת? אימתי צריכים להשקות את החולה טפסופים אלו? יין זה? מסים אלו? — וכיוצא בזה.

נהנה הוא במקצת סתוך מחלתו; אבל חפץ הקרוש-ברוך-הוא לצערו — והטיל את חתנו הצעיר במחלה קשה ומסוכנת; ולא עוד אלא שהשכיבהו בחדר הסמוך לחדרו, ורלת וחלונות פתוחים מזה לזה.

שבנים ו"אנשים טובים" נכנסים ויוצאים, דוקטורים ונכנסים. הדוקטורים סרים אליו, מטשטשים בדפקו, וזורקים שתיים שלש שאלות לחללו של החדר—והולכים להם אל החדר השני. שם הם מתמהמהים ועוסקים בכבוד ראשי.

רואה הוא שהשבנים, כשהם נכנסים, הם יוצאים אצלו ידי חובתם: שואלים בשלומו, שומעים תשובתו—ונכנסים להם ל"שם". שם יש שהם נשארים ללינת-לילה.

נוטה הוא להאמין, שהשקרן הלז אינו חולה כלל; מתחלה הוא רק למראית-עין. ושהרופאים הללו אינם שיום בקליפת השום כשאינם מרגישים באותו הזיוף.

ושומע הוא את השבנים כואבים על אותו צעיר-יהיר ו) שלא בשניו, מעוררים עליו רחמים ומספרים בשבחיו. וחפץ הוא להתקוטט באותם הכואבים, ולהגיד להם שכל זה אינו אלא בדיות וטעיות בני-אדם; שכל אותן המעלות, שהם מונים בחתנו, היו בו אמנם אז... כשלקח אותו לו לחתן... אבל עכשו—כבר נתקלקל.

אפילו הילדים מעעוררים יותר אצל מנתו של הדוד.

פה שקט... כיבוש... הכל הולכים על בהונות רגליהם... עוסקים סביב מטתו סתוך דרך-ארץ. ושם גדול השאון, יוצאים ובאים נתקלים זה בזה, אינם נוהרים בריצתם מלהפיל כסאות, ומעמידים רעש בלי שום דרך-ארץ. אבל הרעש יוצא סתוך דאנה עמוקה. ומרגיש הוא בטעמו של דבר. והלא לפיכך הקפיד יותר.

עץ צעיר!"—מניעה לאזניו אנחת שכנה אחת, והוא יודע שאנחה זו—ודאי שאינה על חשבוננו.

שתיח!"—הוא כועס עליה בלבו—כאילו מנייות לפניו שנות בני-האדם ויודעת מי צעיר ועל מי חתמו בראש-השנה של אשתקד.

ובא הוא לידי הקפדה; וכמדותה לו שהוא שונא את כל בניו ונכדיו, ושהם שונאים אותו. כל הצעירים שנואים עליו והוא—עליהם!...

אלו היה סיפק בידו...!"

הזקנה והנוער. בצויר זה פותח לנו שטיינברג אשנב על הפסיכולוגיה של הזקנה הזשדנית והמקפידה על זכויותיה יותר מהנוער, במדה שהטבע מקפח את הזכויות הללו. נפתלי הזקן משתרר על בני משפחתו יותר מצעיר לימים, מבלי הרגיש כי הבנים נכנעים לו רק כדי להנות מכספו; ובחלתו הוא כועס על כל התפשרות מצד הסביבה עם מצבו, בחשדו את חתנו שהוא מתחלה כדי למשוך אליו את כל המעינים ולהסית דעת הכל מן הזקן. יש כאן הרגשה עמוקה ונכונה, שהנוער מותר על קיומה של הזקנה. הזקן נראה בעיני הכל. הולך למות, וחיוו וולים מהיי הצעיר. השקפה זו נראה כאמתית מצד ההגיון, אבל היא מעליבה את הרגשה מוסרית ופוגעת ביותר באהבת-עצמו של הזקן.

בשנת תרס"ד הוציאה "תושיה" לאור בשני קובצים, "ספורי חסידים" ו"שיחות חסידים" של שטיינברג, ספורים שיש בהם גם הומר דק גם עמקות פסיכולוגית. הנה, לדוגמא, אחד המעולים שבהם—

רבי מטיל ויצחק-שלום ועירא".

מי שלא ראה את רבי קטיל מחלפונה סתיו את צפדניו בערב שבת אחר חצות באחת מפנות ה"קלייזל"—לא ראה בעל מוח כביר ריק מכל מחשבה, ולא שמע מעולם שתיתקת הלב בודון.

מי שלא ראה את ר' מטיל רין שחוח בערב-שבת לטרחן ובתנת שבת מתחת לזרועיו—לא ראה מעולם את העוני והשפלות נוססים והולכים ואת הדות הלב ספרכסת (1) לצאת, ואך כבושה היא בכונה בתוך בעליה עוד זמן קט, עד היותה דבר בעתו. וכשהיה שב ר' מטיל מבית-הטרחן, ראשו ורובו נטוי קדימה ורגליו כנחפזות אחר ראשו ורובו, ועניו מתלהבים, ופאותיו שופעות מי מקוה, ומצחו כמו השתרע וינקה, ועניו מסיקות הדוח, חשה-יבמללת—היה מכיר אז גם חיים שואב המים המנישם, כי השבת הוללת ובאה, והיה נחפו להריק את חביתו האחרונה ולסדר הביתה לזכות את עצמו ואת בהמתו בשביתה.

וכשהיה שואל רבי מטיל בין השמשות את דביתהו (2) — ועניו אל הצותל: הפרשת חלה? עשרת? ערבת? לא היה מחכה גם לתשובתה ותיקף יאמר: הדליקו את הנר. והקול—לא קול צווי ולא קול שאלה, כי אם קול סאליו, קול היוצא מלב מי שיודע, שהאותיות והמלות, שהוא מוציא בשפתיו—מנויות וקשורית, ויכולות לברא עילמות ולהחריבם.

וחיש היה לובש קפוטת על קפוטתו וחבש מצנפתו המשמשת לשבתות ומועדים; ודומה היה אז, שהנרות שהדלקו מתחרים להביט בפניו ולקרו בו, שבת שלום ומבורך. וכשהיה יוצא מביתו אל הקלויו, דומה היה שיש לו קפיצת הדרך: אך עקר רגליו מספתן ביתו—זראשו כבר היה נטוי כמעט על ספתן הקלויו שלו.

בתפלת המנחה שלו היתה נשמעת עוד איזו התאנחות של רוחת הלב, איזו בכיה של שמחה ונחמה, איזו התחטאות של ילד בזרועות אמו, השבה אליו אחרי פרידה של יום תמים. רבים היו מבעלי הנפש, אשר התפארו, כי בנוסח תפלת המנחה של ר' מטיל בערב-שבת הסה מכירים בחוש את הגבול הכולל, החוט המשוך בין חול וקדש. אבל בשהיה ר' מטיל מכניס את ראשו בתוך ארון הספרים שבכותל מערבי ושאג, לכו גרננה—היו מסבים כל המתפללים את ראשיהם כלפי ר' מטיל וחשו בלבתם איזו הודעזעות וחרדה נעימה.

יעקב הטוחן נשבע באמונתו, כי בשמעו את ר' מטיל קורא: „קול ה' על המים“, נדמה לו תמיד, כי חמר מים רבים מתנשאים, מכים גלים ועומדים לטבע את מחנתו, שיש לו על הנחר—ולכבו יתפלג בו. ואחרים אומרים, שכשהם שומעים את ר' מטיל קורא: „הבו לה' בני אלים!“ נדמה להם שהוא מעיר מלאכים נרדמים על משמרותיהם ונוער בם בנויפה...

אך מכל המתפללים היה אחד, אשר תחב בו את מבטי עינו יותר מכלם; וטראשית התפלה עד אחריתה לא הסירן מעליו כמעט אף רגע.

זה היה יצחק-שלום זעירא, צעיר לימים שקומתו קצרה, עינו קמנות זרצות, ראש קמן על שכמיו הקצרות, זקן צהובה וקרוחה על סנטרו הקצר, וכלו—איש קמן. זה מעט יצא מכלל אברך, איננו סמוך עוד על שלחן חותנו, ופתח לו חנות של מכלת ומונים⁽³⁾. הוא היה למדן גדול, חריף ובקי, אלא שלא אהב ללמוד ביחידות, והיה בותר לו תמיד לחבר אחד מבחורי הקלויו כדי להכריע ספקותיו. גם כשהביא יצחק-שלום סיוע לדבריו ממסכת אחרת, לא האמין מעולם בעצמו עד שלקח אותה המסכת ועיין בה. על הדבר היותר ברי לו לא אמר מעולם: „הן“, אך „כמדומני שכן הוא“; ולפיכך היו חבריו קוראים אותו שלא בפניו, יצחק-שלום-כמדומני.

זוגתו ינטה לא היתה בעלת חשבון, ועל בן היה עליו לסדר את חשבונות חנותו; אבל גם במקרים כאלה לא מסך על דעתו: פלוני חיב ששים ונתן עשרים—הרי נשאר חיב

(1) לפרשת וכתפרצת. (2) אשהו. (3) מוונת.

ארבעים! הזן הוא החשבון, ינטה? – כן היה ממים את חשבון כל אחד מבעלי-החובות שלו העבודה הכבדה בחנותו היתה לו הסדרה והמשקל. הוא היה נתון אז בין שני ככשונות של אש: ירא פן יפחות מן הצריך וכשל בעברה, ועוד יותר פחד פן יעדיף ויונה את עצמו. כבר היה לו למצא את נקודת האמצע בין „פחות” ובין „יותר”. ובמקרים כאלה היתה ינטה גוערת בו: „לך מזה, גבר לא יצלה, תנה הנה את המאזנים!”...

כשהיה נותן נדבה לעני, היה בורח מפני המקבל תבף לנתינתו, ובתוך כדי בריחה שב ורדף אחריו מספר פסיעות. ולצני הדור היו אוטרים, שכשהוא בורח, הוא ירא פן יעלה על דעת העני לדרוש ממנו יותר מכפי נתינתו; וכשהוא רודף אחריו, הוא מספק: אולי באמת צריך היה לתת לעני הזה יותר?”

יותר מכל היה יצחק-שלום ירא להתפלל ביחידות, כדי שלא יקומו משמינים על תפלתו ולא תדבקנה בה „קליפות”⁽¹⁾; והיה זהיר להתפלל בצבור, משום שתפלת צבור אינה נטרפת. ביחוד „היה אוהב להתפלל עם צבורו של ר' מטיל: עמו ביחד היה חש אהב את עצמו יותר בטוח”. אולם לתענוג זה זכה רק בשבתות, כי בחול היה ר' מטיל מתפלל ביחידות.

„בלילי שבתות שוקע יצחק-שלום את מבטי עיניו בר' מטיל, והוא מתאזה ליחד את נשמתו עם העובד הזה; הוא חפץ לבלות כענן, לשוב לתהו ובהו ולהתייחד אחרי כן עם נשמתו של זה.

הוא מביט בו, ומעיניו תולנה דמעות של התבטלות; שפתיו תרחשנה את דברי התפלה – ולבו בל עמו. כפעם בפעם הוא שוכח את מקומו במזמורים, ומשתתק לרגעים, ומשתתק בתוך יחודו של ר' מטיל. הוא נזכר בתפלתו ומסב פניו ממנו, וחוזר ושב; איננו יכול להסיח דעת ממנו.

וכשהלכו כל הסתפלים לבתיהם, היה יצחק-שלום סתעכב עוד וחכה עד כלות ר' מטיל את קריאת „שיר השירים” ובגיל של רעדה קרב ויברך את האיש הקדוש ב.שבתא טבא”...

ובהשפעה זאת היה יצחק-שלום חי עד לשלש-סעודות, אשר סעדו החסידים תמיד יחד בקלויז. אז היה איש איש מהם רוחץ ידיו בביתו, ומביא אתו כוית לחם לקלויז, בשמירת ידים מפני הטומאה ושמירת הלב מהסה הדעת, והיו אוכלים יחד את הסעודה השלישית. שם ידעו לשיר „אל מסתתר בשפריר חביון”⁽²⁾; שם חשו בסוד של „זעיר אנפין”⁽³⁾; שם הרגישו את ה„סוד שבהוד”⁽⁴⁾; שם ידעו לשתוק שתיקה מלאת ענין, לחריש בקול גדול; שם הציצו לפעמים לאשר למעלה מן המקום ומן הזמן—ולא נפגעו.

ושם גם ידעו לטשטש את הקו העובר בין החול ובין הקדש, להאריך את השבת על חשבון החול.

ו„דומה”, שר של ניהנם מתמוגג מכעש, בועש ברגל, חורק שן—אך לא יעזו לפתוח שערי הניהנם, כל עוד בני החבורה הזעירה הזאת יושבים בחשך צפופים ושותקים בצבור... יותר מאשר לכלם ינעם החשך ליצחק-שלום זעירא. הוא יכול עתה לצירי בנפשו—ומראה עיניו לא יכזיבהו—כי הוא והחבורה אחת; כי אין פה לא יצחק-שלום ולא חבורה, כי אם אנודה אחת של נשמות, השיבה אחת מתחת כמא-הכבוד.

וכשהיה ר' מטיל סבאר ברטו ובחצאי דברים איזו „מלה” של אחד הצדיקים—היה יצחק שלום מתכוין עד כדי פחות מכוית והיה בולע מלה אחר מלה, וחש תענוג והשפעה מרובה מכפי כחו לקבל.

(1) רוחות הטומאה. (2) באהלו הנסתר. (3) כמטא בקבלה, המציין התגשמות האלהות בעלם.

(4) הוד – אחת מעשר ספירות, או סדרגות ההויה, בתורת הקבלה.

וככה יושבת החבורה של העולמות העליונים באיזו פנה שבעולם הזה, כסיעת (1) בני מלכים שהצטמצמו באיזו ספינה קטנה והפלינו אל הים, עד שהתאכזר שמואל השמש והעלה נר...

ואז ברבו על המזון והתפללו מעריב, ושבו איש איש להעמים את תרמיל הגלות על שבטו.

ויצחק-שלום בצאתו עמד על הספתן, והחזיר פניו, והביט עוד פעם על האיש הקדוש, כאלו חפץ לקבל מאתו השפעה ליסות החול, והתאנח והלך לביתו. וביום הראשון לשבוע בבקר, כשישב יצחק-שלום בחנותו, וראה מרחוק את אשתו של ר' מטיל הולכת וקרבה לחנותו—היה מתרגש מאד, והיה מביט אל אשתו בנואש. הוי, הקניה בהקפה! — נטנם בשפתיו — הקניה בהקפה תוליכני מטה!

בספור זה מראה לנו שטיינברג איך גם בעולם הרוחני והדתי השעבוד-הרוחני.

התקופה ועוה-הרצון משעבד לו את החלש ממנו. יצחק-שלום הוא יותר למדן ויותר עדין ברגשותיו הדתיים והמוסריים מרבי מטיל, ובכל זאת הוא כפוף לו ומקבל ממנו השפעה, בהשענו על תקיפותו, על ודאותו, ועל השלמות הנפשית שלו. דוקא שלמות זו, שחיי-משקל תמידי זה של רבי מטיל מוכיח, כי איננו דק-הרגשה, מחדש ויוצר; אבל התלהבותו היא תקיפה במדה שהיא סמויה והולכת בדרך כבושה, ובוזה היא מכניעה את הנפש המפקקת והמרטטת של יצחק-שלום, המבקשת להתחמם תמיד כנגד איזה אור, יא אור של הדיוט. וחזיון פסיכולוגי זה מבאר לנו כמה פרטים ומאורעות בחיי הפרט והחברה. כאן מונח הפתרון להחידה, איך הצליחו לפעמים אנשים פשוטים ותקיפי-רצון להפיץ את דעותיהם הדתיות והחברתיות בצבור העומד למעלה מהם בקולמורה, בהגיון ובעדינות-הרגש.

בסוף הספור מרמז שטיינברג על ההבדל הגדול בין הקדש והחול הקדש והחול. בחיי יהודי-הגלות, טימה שנתחכבה על סופרינו הצעירים. בשעה שיצחק-שלום עומד בחנותו הוא שוכח את תקיפותו של רבי מטיל בקדושה, ואינו זוכר אלא את רפיונו לגבי הקפה ופרעון חוב. הפרנסה הקשה של היהודי נתנה לו בעולם-המעשה צורה מיוחדת ושונה לגמרי מצורתו הרוחנית והדתית. ומכאן יצאה שניות פסיכולוגית, שיש בה לפעמים קצת הזמר וקומיקה, ושאינה בעיקרה אלא מראניקה עמוקה של סתירות פנימיות ורציצת הנפש.

אברהם-מאיר

הזקן ואלקנה ספור טפוס היוצא מפי חסיד הוא --, אברהם-מאיר הזקן ואלקנה האברך.

אברהם-מאיר הזקן נשתתק מתוך שיחתו עם אלקנה האברך, שהיה משותף-מימו ומקבל מטנו השפעה במסורי קדושים — והתחיל לזמר בחשאי קיטוע של איזה נגון, מה שהיה עושה תמיד כשהיו סוחו ולבו סלאים פחשבות. ואלקנה נשתקע ברעיונות על הרברים ששמע עתה מפי רבו זה, ופתאם נתערר ושאל: "והוא היה משמש גם אצל האדמו"ר הזקן זי"ע?" (2) — "מי?" — "מי? חייס-איצי!" — "חייס-איצי? בידוע! הוא היה אצלו זי"ע כל-יובל! הוא היה מניש לפניו תבשילי המעורות ערב ובקר, חולץ מנעליו ומלוחו לכשיצא... הכל כמו אצלו שליט"א" (3). אבל אז לא היתה בו עוד הלכותא (4), רחמנא-לצלן". אברהם-מאיר הפסיק בשיחתו ונתאנח, וסגן מתוך שפתיו בחטיפה: "והלכותא, ר"ל, באה עליו על פי מעשה"...

(1) חבורת. (2) זכותו יגן עליו. (3) שיחיה לימים טובים ארוכים. (4) המחלה.

והזקן נקה את קנה-מקטרתו, וישם קצהו האחד בתוך פיו, ואת קצהו השני הושיט להאברך. הלז הוציא מתוך התיק שלו קופסה יפה וחדשה מלאה טבק מן המוכחר, מלא את מקטרתו של הזקן, הצית פסת ניר והגישה אל המקטרת. הזקן מצץ שתיים שלש מציצות מתוך הקנה והתחיל מספר:

„כשנפטר הזקן זי"ע, והוא שליט"א, המבדיל בין חיים לחיים, היה אז עוד צעיר, מסש קמן, כביכול, אז פטרו את כל המשמשים מסקומס, ורק חיים-איצי נשאר על סקומס, כי הוא היה גם קצת מלמדו שיחיה.

וכשישב הוא שליט"א על הכסא, התחילו המקורבים והחסידים לנסוע אליו בזמנם ושלא בזמנם—הכל כמו שהיה בעוד הזקן זי"ע היה בחיים. אבל הם לא נושעו... כאלו לקחו מידו, חסיושלום, את ספתח הישועות. מקשות-לילד טנו, ר"ל... עקרות לא ילדו... בני עשרים ואחת נתקבלו כמעט בלם לצבא... הרבה „רינדארים" נורשו מתוך בתי-המרוח שלהם, הכל כאלו נהפך העולם! נהפכו מדרי בראשית ויהיו לתהו ובהו... אין מופת... אין הבטחה וראית... אין מאמר נפלא!

וחיים-איצי הרגיש בדבר, והיתה לו חולשת הדעת מזה; וכמעט שנלכד בפח של היצור, מפני שנפל בספק: שמא? ... אולי? ... מי יודע? ... וכאלה מטענות אותו הבחור, כשרוצה להעמיד איש חסיד בנסיון, ר"ל.

אבל הוא לא יכול להיות בספק: הוא יודע אותו שליט"א שהוא קדוש מרחם, שהוא עובר את השם-יתברך מסש כאבותיו זי"ע! ועמד בנסיון, וגרש את ההרהורים מתוך לבו, והתחיל לבקש את סבת הדבר. בקש ומצא.

ונודע לו שהוא שליט"א מסור כלו לעולמות העליונים, ואינו יודע מן העולם השפל כלום. ולא עוד, אלא כשמתאוננת לפניו איזו קשת-לב, היא מצרף צירופים מדבריה, ומוציא שמות הקדושים, ובורא עולמות חדשים.

אתה מספר לו נזירות רעות על ישראל, ר"ל-צירופים; מקשה-לילד-צירופים; שוורים בווינה, שעומדים למכירה בחצי מחירם-צירופים; בתי-מרוח... משרפות י"ש... פריצים רעים—הכל צירופים של שמות הקדושים!

אתה כותב בפתקא שלך: „לרפאה סכאב-שנים"—וחוא אינו יודע מהו כאב ומהו שנים... אתה כותב: „שיהיו מזונותיו נתונים לו מידי הקדוש-ברוך-הוא ולא מידי בשר-ודם"—והוא נושא את עינו חבהירות, ושואל: „וכי יש דבר שאינו, חסיושלום, מידי הקדוש-ברוך-הוא?" בקצור, אינו יודע כלום מהו עולם-הזה".

— „ומה היה בדבר?"

— „ומה היה בדבר? העולמות העליונים האירו באור הגנוז... קודש-ברוך-הוא לא קא בני ולא קא רניז כל האי שעתא... וראוי היה הזמן שתבוא בו הנאולה".

— „ומפני מה לא באה?— קם האברך על רגליו ונתן את מבטי עינו ברבו.

— „מפני מה לא באה?— צחק הזקן צחוק של יאוש—מפני שלא חסרה לו... מפני שבספירות העליונות אין הנאולה חסרה... התבין? אין הנאולה חסרה!... מפני שהכל שם נאול ועומד... רק העולם השפל הוא בגלות.

וחסידים נוסעים, ושבים ונוסעים, וכותבים בקשות לפרנסה, למעמד, להנצל מחרפת רעב, חסיושלום, אבל הוא שיחיה אינו יודע מהו פרנסה ומהו רעב.

וחיים-איצי היה מצטער מאד על הדבר, ועמד וטען: „רבנו-של-עולם! כלום למענך בראת צדיקים בעולמך?"

ואז החליט בדעתו לעשות דבר, שיש בו סכנת נפשות.

— „לא צירופים חסר העולם! כבר יש די קדושה בארץ כשיש לו להקדוש-ברוך-הוא צדיקים כמוהו בעולמו! העולם צריך לפרנסה! בעולם יש עול גלות!

צריך להביא את העולם בלבו הקדוש! צריך לעשות דבר, שידע שליט"א מהו פרנסה, מהו רעב ומהו עול גלות!"

והוא קבל על עצמו הדבר, ועשה:

ואחר תפלת שחרית, כשהגיעה העת להגיש לפניו שיחיה ארוחת הבקר, עמד וסגר את הדלת; ולא הביא לפניו אפילו כזית לחם. והוא שיחיה היה טרוד בצירופיו ובבריאת עולמות, ועשה נחת-רוח לשכינה הקדושה, ולא הרגיש כלום. אך בעוד שהוא עוסק בצירופיו, הרגיש שחפרות לו היום הרבה ברכות לתשלום סכום המאה.

ולעת ערב הרגיש בדבר, וקרא לחיים-איצי, וצוה לו שישלם לפניו איזו טעימה...

וזה התחיל לבכות, והסתכן בנפשו, ועמד וקרא: „רבי! כל טעימה לא אתן היום! צריך שתדע מהו רעב, מהו פרנסה". ומכיון שפתח פיו, הגיד את הכל: „אין העולם צריך לצירופים! הצריקים לא נבראו בשביל העולמות העליונים! העולם צריך לפרנסה! יש בעולם עול גלות!" ועוד הרבה דברים השיח כלפי קדושתו.

— „ומה היה בסופו של דבר?"

— „סופו של דבר?! באותה השנה היה שוכב גדול בעולם; כל העקרות נפקדו, מקשה-לילד אפילו אחת לא היתה, וכל מהוסרי פרנסה מצאו מעמדות טובים.

אבל חיים-איצי נענש... הוא שליט"א נתן בו עיניו, ובאותו הרגע נדבקה בו אותה הלקותא, ר"ל, ולא פרה ממנו עד שנמרד מן העולם."

ספור זה מציין פרט מענין בהשקפת החסידים על הרבי: הם מרגישים את

ה„אדם" שבו, ואת השפעתו המכריעה על מנהגי ה„צדיק" ופעולתו. הרבי

ה„אדם" שבצדיק.

ידע את נפש העני וצרכיו רק בשעה שגם הוא סובל מחסור ורעב; וכשהוא

עשיר ושבע, אינו עוסק אלא בצירופים וברזי קבלה שאינם מביאים שום תועלת לעולם.

יש כאן מחאה חרישית וכמוסה מצד החסידים נגד העושר והפנוק של ה„צדיקים", שהשכיחו

מהם את מטרותם העקרות: להיטיב ולהקל את העוני. „קדושי" עמים אחרים לא הרגישו

בצער האביון משום שנדרו הנאה מן החיים ושנאו אותם; וה„קדושים" שלנו לא

ידעו נגעי בני-אדם מרוב טובה ואהבה להחיים. עזרה, חיים-איצי, את האדם

המרגיש שבהם!...

„שלוש עליכם". ציור מחיי המשפחה אנו מוצאים בספור חסידי אחר — „שלוש עליכם".

וזה „ר' הניך ידע ערכו של „שלוש-בית", מפני שמועטים הם הימים בחייו, שהיה השלום שורה בהם בביתו.

את השנה הראשונה אחרי חתונתו, אינו יכול לצרף בחשבון, כי אז לא היתה חוה

שלו מקננת אותו, פשוט מפני שהיתה מתכישת עדיין לדבר עמו. אבל מכיון שנולד להם

ולד-כבר נעשו חולין זה לזה, והתחילה האשה מסמרת עם בעלה בלי בשת פנים,

זחתחילו הקטטות.

והיתה הקטטה הראשונה במה שאביה פסק להם, לזוג, שלש שנים מזונות במלואן, ולא

נתן אלא פחות משנה. חוה מצאה שאשם בזה רק הניך „שלוטאל" שלה, שכשאוטרים לו

„צא" — הוא קם ויוצא לו. והוא סבר, שראשית היא אשמה יותר בדבר: מסתמא ידעה

למפרע, שהבטיחו על סנת שלא לקים, והסכימה על זה. ושנית: חיב אדם בכבוד חתנא

מדרבנן!...

וכשכמו כן היה, כשנגלה הדבר, שחלק גדול מן הנדוניה, שנישאר בידי חתנא

בתורת הלואה—הוא שמוש לנמרי.

ואזרי כן התחילו קטטות גדולות בשל ענינים קטנים. חפץ הוא לפעמים לשבת בלילה וללמוד—חיה נוערת בו. חפץ הוא לצום לפעמים ב' וה' שבשובבי"ם ת"ת ו—חיה כועסת עליו. אפילו בעניני המסחר היא מתערבת וכועסת.

וחיה הצטערה אז, שאין לה יותר מבן אחד. אלו היו לה שנים, היו יכולים לחלק ביניהם שיה בשוה: בן-לי, בן-לך, ולהתגרש. ואחרי כן, כשנתברכה בהרבה בנים, הצטערה ואמרה: אלמלי היה לה רק בן אחד, היתה מקבלת נט פטורין מבעלה, והיתה יושבת לה גרושה כל ימיה.

וכך העמיד ר' הניך דורות מתוך קטטות, ועסק בפרנסה להרויח הרבה כסף מתוך קטטות. והוא הצטער על הדבר, או התנחם וקוה, שסוף סוף תחכם אשה זו ותבין, שהדבר כגונה וקצת אסור על פי דין, ושזהו בכלל, "חיייהם אינם חיים"; עד שנפלה ביניהם התגרה הגדולה, ששפסקו על ידה מלדבר בינם לבין עצמם לשנה תמימה.

השנים היו אז בקלקולן; מצב הפרנסה נלקה, ומיחושו² שלו הצר לו אז באופן נורא, הרופאים יעצוהו שיסע לחיץ-לארץ לעשות נתוח בעצמו; אבל לא היה לו די כסף על זה. הוא התיאש מן הנסיעה, אך היה קבצה, פרוטות-פרוטות, צרור כסף בחשאי, קימעה-מכאן. קימעה-מכאן—הקערה והמשארה³; לא נסרו לאיש אם חסר בהן קצת ריפות⁴ וקצת קסח. מצפה היתה חוה, שבמהרה-במהרה ימלא הצרור, וימסיק לו לנסיעתו.

וגם היא היתה חולנית במקצת: פסקה מלדת. שכנותיה יעצוה, שתסע לתרית אחת בכפר פלוני, הרופאה חולים בלחשים. והוא אמנם ידע, שעל פי דין אסור להאמין בכשפים, שסכחישים, כביכול, בפסליא של מעלה⁵; אבל על פי דין אין לך דבר שעוסד בפני פקוח גפש. והתחיל מקמץ ומקבץ קימעה-מה, קימעה-שם, וקוה שימלא הצרור ויתן לה, שתסע לכפר פלוני לתרית פלונית.

והמה הולכים ומקבצים, מקבצים והולכים—אך הצרורות נלקים בחסר. התחילו חושדים איש את אשתו ואשה את אישה, כי שולחים הם יד בצרורות; ובאחרונה נודע הדבר: היא ננבה מצרורו לצרורה, והוא—מצרורה לצרורו.

אז נפלה ביניהם תגרה גדולה, והניך התחיל מיאש את לבו משלוס-בית. רואה הוא, שהיא אשה רעה, ושבודאי היא לו עונש מן השמים על חטאים ופשעים שצריכים מרוק⁶ בעולם הזה. ומכיון שהגיע לידי הכרה זו, שוב לא התלונן עליה בלבו ולא הקניטה בדברים, בשעה שהתחילה מצערת אותו; ואין צריך לאמר, שלא פיסה בשעת כעסה, אחר שבעיקר הדבר היא אינה אלא שליה למקום-ברוך-הוא: כל מה שהיא עושה, מצנה ועוסדת היא. אצל ר' הניך לא היה מעולם שום ספק בדבר, שהאשה אינה בריאה לעצמה, מעין "מלאכה הצריכה לנוסח": היא לא נבראה אלא בשביל האיש, להנאתו או לצערו, והרי מקרא מלא הוא: "עזר כנגדו!"

וככה עברו השנים על ר' הניך. ובינתיים פג צער הקטטות בצער גדול בנים; וצער גדול בנים, כשהוא לעצמו, נתן סבות חדשות לקטטות חדשות. ואחר כך כשהשיאו את כל בניהם ונעשו קצת זקנים—לא היו עוד לכאורה סבות לקטטות, אלא שהיו מתקוטטים כבר על פי ההרגל.

בני ר' הניך היו עשירים ומשבילים, הולכים בגלוי ראש ומדברים רוסית, ונרמו בצוה צער להוריהם; ואפילו בצער זה לא השתתפה חוה עם בעלה, כי הצטערה ביחידות. ובינתיים הגיע ר' הניך לשנות זקנה, והתחיל מעיד על עצמו שאינו ראוי עוד לעסוק במסחר, אלא שאשתו השיגה עליו ואמרה, שאינו אלא עצלן, החפץ להרבות באמירת תהלים! ועמדו

(1) תעניות שנפרשות: שמות, וארא, בא, בשלח, יתרו, משפטים, תרומה, תצוה. (2) מחלתו.
(3) כלי הבצק החמץ. (4) גרוסין שנדוכו. (5) בצנא שרי מעלה. (6) סהור מעונות.

במחלוקת זו עד שבא בנם הצעיר והבריע. הוא לזה מעט הכסף שנשאר בידם, ותחת לפרוע חובו הקצה להם חדר מיוחד בחצרו לדירה והספיק שם צרכיהם.

יושבים להם ר' הניך ואשתו כל היום בחדרם בקרלים ושותקים איש לעצמו. אינם משיחים אלא כשהם מתקוטטים; ויכולים הם להתקוטט עכשו אפילו כשיש אדם אחר בביתם, מפני שבין כך ובין כך אין איש זר מבין עכשו לשיחתם. כבר בשלו המוחנות גם כפי ר' הניך, גם כפי חוה, ואבד להם, חתוך הדבור... אבל ר' הניך וחוה מבינים בינם לבין עצמם. ובעיקרו של דבר אין להם צורך להבין בקטשות אלו, מפני שאינן יוצאות מזהם כדי להשמיע. קטשות הן לעצמן. יותר נראה, שהן סחאות לשעבר, סחאות נגד החיים, סחאת הזקנה על ימי הנער שעברו כל-כך סהר בסבלות ילדים, בפזיזות נערים, ולא השאירו אחריהם לא טעם ולא ריח.

והזקנה הולכת ומתגברת על בני הזוג. חוה מוכרתת עוד לצאת ולבוא, כי מי יבשל בלעדיה חמין פעמים בכל יום? אבל על ר' הניך נעשתה קשה ההליכה, והוא מתפלל ביחידות. אפילו בשבתות. יש לו קצת צער רק כשמגיע זמן קדוש הלכנה. אז הוא יוצא אל החצר נשען על משענתו, מתדוש ורוקד כנגד הלכנה: „ברוך יוצרך, ברוך בוראך, ברוך עושך, ברוך קונך” — ולמי יאמר „שלוש עליכם”? האם לנכדיו הקטנים והשובבים העוברים עליו? הלא יצחקו! והוא רואה את חוה, ההולכת להכניס עצים לבית, ופונה אליה ואומר: „שלוש עליכם!” — והיא מסננת מבין שפתיה ועונה לו: „עליכם שלום!” גם כשיכנס ר' הניך לביתו הוא מברך את חוה בקול רם: „ירחא טבא!” — והיא משיבה לו: „ירחא טבא — שנתא טבא!”

דומה ש, חתוך הדבור שב אליהם ללילה זה וסביון שעובר לילה זה, הרי הכל שב לקדמותו. הזקנה שותקת סתוך קפדנות, והזקן סקפיר סתוך שתיקתו. היא עוסקת בבית ומתאוננת בדברים שאין להם, חתוך הדבור, והוא יושב ואומר תהלים על-פה.

ספור זה מראה לנו איזו דוגמה של האשה הרעה, מפוס שהיה ידוע כל אשה רעה. כך בחיי המשפחה שלנו מהדור הישן. חוה התקוטטה כל ימיה עם אישה, ר' הניך, מבלי כל סבה גלויה לזה, והיא היתה תמיד המתחילה בריב. קטטה מבלי איבה, קטטה לשם קטטה, ולפעמים מתוך אהבה. אפשר שחוה לא מצאה ספוק נפשי בחיי הנשואים, ואולי לא התאימו בני הזוג זה לזה ברוחם, או, מה שקרוב לודאי — הם לא הבינו זה את זה, מחמת ההבדל החנוכי שעשו אבותינו בין האיש והאשה. הבדל זה, שסגר את דרך החיים וההתפתחות הרוחנית לפני בת ישראל עד שנשא לאיש, עורר בה מרירות על עלומיה שכלו בתוהו ועל שפלותה הרוחנית והחברתית; ומכאן יצאה האשה הרעה, שהיתה לשבט-מוסר על חטא נושן. חבל, ששטיינברג לא ברר את הפסיכולוגיה של חוה, היכולה ללמדנו הרבה...

כשתי שנים לפני מותו בא שטיינברג לגור באודיסה, בתוך קוריספונדנס יסיו האחרונים של שטיינברג. קבוע של העתון הניוירקי, די ווארהייט. אז נתמלא חפצו להתפרנס מן הספרות, אולם חיי הכרך היו קשים על המספר החולה, ובכליך נפש התגעגע על חיי העירה השוקטים והנחתים שעזב אחריו. בריאותו התמוטטה יותר ויותר, והרופאים הכירו בו מחלת-הסרטן. ובכל זאת לא הרגיש שטיינברג, המלא דמיונות ותזיונות, כי קרב קצו, והתעתד לכתוב ספורים חדשים. פקח זה, שידע כל כך לתאר את ההונאה העצמית אצל אחרים, האמין עד רגעיו האחרונים שבריאותו הולכת וטובה⁽¹⁾. באדר

(1) שם.

צ'רס"ח נו גם דמיון-מתעה זה, ובשביעי לחדש מת שטיינברג ביסורים קשים. סופרי אודיסה דאנו להמספר בחליו, ולמשפחתו העזובה — אחרי מותו. האפטרופסים הממונים על עזבונו הספרותי של שטיינברג החלו להוציא לאור בשנת תר"ע קובצי כל כתביו לעם ולבני-הנעורים בשמונה כרכים.

*

רוב ספוריו של שטיינברג לעם הם — רשימות פסיכולוגיות מוצלחות פחות או יותר. הן מתארות את מצב-רוחו של נבון ברנע ידוע אחד בחייו, ואת הרשמים שעברו עליו במצב ההוא. הרשמים הללו נובעים על פי רוב מהרגשה עמוקה ופיוטית, אלא שלא תמיד יש ביניהם יחס טבעי וקשר פנימי. יש שהרשמים הם קטועים, מקריים, ולא יצלחו להיות לתמונה שלמה אחת. שטיינברג אינו פסיכולוג מסודר, העוסק בברור מתון והדרגי של הרגשות גבוריו, אלא „אימפריסיוניסט“, הנוח להתפעל מאיזה רושם בודד ונוטה להשלימו על רשמים אחרים. כן חסר למספרנו כשרון הציור. אין בידו לתאר את הסביבה ואת כל המראות החיצונים המלוים את הרגע הפסיכולוגי הנודון, ועל כן אינו מרכיב את מעייניו באותו הרגע. שטיינברג מוכרח תמיד להוסיף כמה פרטים ורשמים צדדיים על הרשימה העיקרית, ועל ידי זה הוא מבטל שלמותה ומפחית ערכה. גם ההרצאה של שטיינברג לקויה על פי רוב, מלבד שנמיתו לדרשנות, או יותר נכון — לחקרנות, נותנת בה מעם לפנים. תנאי ז"ל הבלתי-רצויים של מספרנו מנעו מכשרונו ההגון את השכלול הדרוש, והוציא מתחת ידו כמה דברים שלא היו ראויים גם להכנס לקובץ ספוריו.

ספרות הילדים. שטיינברג היה המספר הראשון, שכתב חלק גדול מיצירותיו בעד הילדים ובני-הנעורים. הוא עבד כמה אנחות והדפיס גם ספורים מקוריים רבים, שהתריפות החקרנית והמוסר השמשי מזדננים בהם לתמימות זיכרות ומעוף דמיונה.

